

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА**

Факультет економіки і підприємництва

Кафедра підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Допущено до захисту

“ _____ ” _____ 2024 р.

Зав. кафедри, д.е.н., професор

_____ Соколюк С.Ю.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
МАГІСТРА**

**ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕОБОРОТНИХ
АКТИВІВ В ТОВ "АГРО-СТАНДАРТ" КОРОСТЕНСЬКОГО
РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Виконала - студентка 2 курсу,

21м-з-пт групи

освітньої програми «Аграрне

підприємництво та агротрейдинг»

спеціальності 076 Підприємництво

та торгівля

Степанова Юлія Віталіївна

Науковий керівник – к.е.н., доцент

Жарун Олена Володимирівна

Умань – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Факультет економіки і підприємництва
 Кафедра підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
 Освітня програма «Аграрне підприємництво та агротрейдинг»
 Спеціальність 076 «Підприємництво та торгівля»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри д.е.н., професор

_____ **Соколюк С. Ю.**

“ _____ ” _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студентці **Степановій Юлії Віталіївні**

1. Тема роботи «Формування та напрями підвищення ефективності використання необоротних активів в ТОВ "Агро-стандарт" Коростенського району Житомирської області»

Керівник роботи к. е. н., доцент Жарун Олена Володимирівна
 затверджені наказом по університету від “ _____ ” _____ 20__ року № _____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи наукова та навчальна література з проблем теорії і практики підвищення ефективності використання необоротних активів, розвитку потенціалу підприємства, а також нормативно-правові акти України та статистичні дані. Також в роботі були використані дані фінансової звітності ТОВ "Агро-стандарт" за 2021-2023 роки

4. Перелік питань, які потрібно розробити

1. Теоретичні основи формування та використання необоротних активів підприємств 2. Оцінка формування та використання необоротних активів аграрних підприємств 3. Напрями підвищення ефективності використання необоротних активів сільськогосподарських товаровиробників

5. Перелік графічного матеріалу

Робота містить 13 таблиць, 2 рисунка

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів проекту
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	10.10.2023
2.	Одержання індивідуального завдання	11.09.2023
3.	Складання календарного плану написання кваліфікаційної роботи	11.09.2023
4.	Підготовка до виконання кваліфікаційної роботи - підбір та вивчення літератури - участь у виконанні науково-дослідних робіт - інші заходи	Жовтень - грудень 2023
5.	Уточнення теми кваліфікаційної роботи та календарного плану-графіка, виходячи зі специфіки базового підприємства, установи	Грудень 2023
6.	Підготовка: - першого розділу - другого розділу - третього розділу - висновків	Лютий 2024 Травень 2024 Жовтень 2024 Листопад 2024
7.	Доопрацювання кваліфікаційної роботи з урахування зауважень наукового керівника	29.11.2024
8.	Написання та оформлення роботи в остаточному варіанті	01.12.2024
9.	Перевірка роботи на академічний плагіат	.12.2024
10.	Одержання відгуку наукового керівника	08.12.2024
11.	Попередній захист роботи на кафедрі	10.12.2024
12.	Затвердження роботи завідувачем кафедри	10.12.2024
13.	Одержання рецензії	10.12.2024
14.	Захист кваліфікаційної роботи	20.12.2024

Студент _____ **Степанова Ю.В.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ **Жарун О.В.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

	ст.
Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи формування та використання необоротних активів підприємств.....	6
Розділ 2. Оцінка формування та використання необоротних активів аграрних підприємств.....	19
2.1. Загальна характеристика ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» та оцінка показників фінансово-господарської діяльності.....	19
2.2. Аналіз наявності, складу та джерел формування необоротних активів, їх вплив на ліквідність та платоспроможність	28
2.3. Аналіз ефективності використання необоротних активів	
Розділ 3. Напрями підвищення ефективності використання необоротних активів сільськогосподарських товаровиробників.....	33
Висновки.....	47
Список використаних джерел.....	50

Реферат
на кваліфікаційну роботу :
«Формування та напрями підвищення ефективності використання необоротних активів в ТОВ "Агро-стандарт" Коростенського району Житомирської області»
студентки факультету економіки і підприємництва
Уманського національного університету садівництва Степанової Ю.В.

Для здійснення будь-якого господарського процесу необхідні праця, та предмети праці. Предмети праці для підприємства це його необоротні активи. Вони є вирішальним фактором у загальній економічній діяльності підприємства. Забезпечення належного стану, оновлення та раціональне використання необоротних активів є обов'язковою умовою функціонування підприємства при здійсненні власної діяльності.

Одним із важливих резервів підвищення ефективності суспільного виробництва є поліпшення використання необоротних активів, насамперед їх активної частини – машин і обладнання. Необоротні активи складаються з великої кількості конструктивних елементів, які виготовлені з матеріалів різної міцності, виконують різні технічні функції, а також мають різне експлуатаційне навантаження, внаслідок цього спрацьовуються нерівномірно

Загальний зміст роботи викладений на 59 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 13 таблиць, 2 рисунки. Кількість використаних джерел становить 47 наукових праць.

Перший розділ роботи – теоретичний. В ньому висвітлено теоретичні аспекти формування та використання необоротних активів підприємств.

Другий розділ – практичний. Проведено оцінку формування та використання необоротних активів аграрних підприємств.

Третій розділ висвітлює напрями підвищення ефективності використання необоротних активів сільськогосподарських товаровиробників.

Ключові слова: необоротні активи, знос, амортизація, інвентаризація, ефективність.

ABSTRACT

Any business process requires labor and labor items. For an enterprise, labor items are its non-current assets. They are a crucial factor in the overall economic activity of the enterprise. Ensuring the proper condition, renewal and rational use of non-current assets is a prerequisite for the company to operate in the course of its business.

One of the important reserves for increasing the efficiency of social production is to improve the use of non-current assets, primarily their active part - machinery and equipment. Non-current assets consist of a large number of structural elements made of materials of different strengths, performing different technical functions, and also having different operational loads, and as a result, they wear out unevenly.

The general content of the work is presented on 59 pages of computer text. The paper contains 13 tables and 2 figures. The number of sources used is 47 scientific papers.

The first chapter of the work is theoretical. It highlights the theoretical aspects of the formation and use of non-current assets of enterprises.

The second section is practical. It assesses the formation and use of non-current assets of agricultural enterprises.

The third section highlights the directions of increasing the efficiency of the use of non-current assets of agricultural producers.

Keywords: non-current assets, depreciation, amortization, inventory, efficiency.

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток ринкових відносин супроводжується поглибленням економічних перетворень. Такі перетворення торкнулися діяльності вітчизняних підприємств, а також процесом управління ними. Процеси перетворення та реструктуризації, глобалізації світової економіки призводять до загострення національної та міжнародної конкуренції. Ці обставини обумовили нові виклики перед суб'єктами підприємництва, головним залишається ефективність використання наявних ресурсів, а особливо актуальним робить питання дослідження використання основних засобів підприємств та пошук напрямів підвищення їх ефективності.

В якості основних орієнтирів діяльності аграрних підприємств в сучасних динамічних, нестійких умовах та на найближчу перспективу можна виділити наступне: захоплення, збереження та посилення позицій на ринку з урахуванням вимог споживачів продукції; технічне переоснащення виробництва і оновлення основних виробничих засобів; поступовий перехід до більш сучасних технологій з метою забезпечення найбільш повної відповідності вимогам ринку; освоєння виробництва нової сільськогосподарської продукції, збільшення частки експорту готової продукції, зниження витрат виробництва за рахунок оптимізації виробничих процесів та забезпечення високорентабельної роботи підприємства. У цьому зв'язку стратегічною метою аграрного підприємства є створення прибуткового високорентабельного виробництва, яке відповідає сучасному рівню розвитку аграрної галузі.

Однак нині основна проблема аграрних підприємств обумовлена низьким рівнем виробничого потенціалу і наявних виробничих потужностей зі створення конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Вирішення її пов'язано з необхідністю заміни частини зношених основних засобів, особливо активної її частини.

Отже, ефективність використання основних засобів, як одного з найважливіших активів підприємства, зумовлює характер функціонування

аграрного підприємства. Тому досягнення високих якісних і кількісних показників діяльності певною мірою залежить від політики управління основними засобами підприємства, яка реалізується в процесі застосування різних способів, що забезпечують оптимальне використання наявних в матеріальних об'єктів. Вибір конкретного способу підвищення ефективності використання основних засобів залежить від специфічних характеристик діяльності підприємства, основних сучасних тенденцій управління і є актуальним, оскільки визначає стратегічні вектори розвитку аграрних підприємств.

Проблеми теоретичного обґрунтування сутності необоротних активів займають значне місце в економічних дослідженнях. Зокрема ці питання висвітлено у працях вітчизняних вчених Андрійчука В. Г., Бандурки О. М., Коробова М. Я., Орлова П. І., Петрова К. Я. та зарубіжних дослідників М. С. Метьюса, Б. Нідлза, Е. Райса тощо. Але значна частина проблем, пов'язаних із дослідженням ролі необоротних активів у процесі створення матеріальних благ, інформаційно-аналітичного забезпечення управління формуванням, використанням і відтворенням необоротних активів та їх значення в системі обороту капіталу аграрних підприємств потребує поглибленого вивчення та вдосконалення.

Мета та завдання. Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних засад та оцінка практичних аспектів формування і підвищення ефективності використання необоротних активів в умовах діяльності окремого аграрного підприємства та обґрунтування перспективних напрямів оптимізації цих процесів.

Виходячи з мети даного дослідження основними завданнями кваліфікаційної роботи є наступні:

- 1) вивчення економічної сутності необоротних активів підприємства;
- 2) уточнення місця і ролі необоротних активів в господарській діяльності аграрних підприємств;
- 3) оцінка порядку формування необоротних активів на підприємстві;

4) аналіз досягнутого рівня ефективності використання необоротних активів в сучасних умовах аграрного виробництва;

5) дослідження перспектив розвитку та підвищення ефективності фінансового управління процесами формування та використання необоротних активів підприємств аграрної сфери.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт дослідження – процес формування та використання необоротних активів підприємств. Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти формування і підвищення ефективності використання необоротних активів аграрних підприємств.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених в кваліфікаційній роботі завдань дослідження використовувались такі методи: абстрактно-логічний (уточнення сутності необоротних активів та підходів до їх класифікації); узагальнення (вивчення особливостей оцінки ефективності необоротних активів); розрахунково-конструктивний (оцінка функціонального стану та структури необоротних активів підприємства); порівняння (співставлення розмірів окремих видів необоротних активів у розрізі років); графічний (побудова діаграм) тощо.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 47 найменувань, містить 13 таблиць, 2 рисунків. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 59 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ

Процес виробництва здійснюється за умови поєднання робочої сили і засобів виробництва, які складаються із засобів праці та предметів праці. Разом у сукупності вони становлять виробничі засоби підприємства, які поділяються на основні та оборотні.

В економічній теорії замість терміну „необоротні активи” використовується категорія „основний капітал”, оскільки поняття активу тут взагалі не використовується. Під основним капіталом розуміється частина продуктивного капіталу у формі засобів праці, що функціонує у виробничому процесі протягом багатьох кругооборотів, яка частково, в міру зношування, переносять свою вартість на новостворений продукт, відтворюючись через кілька виробничих циклів [3].

Першим, хто ввів поняття поділу капіталу на основний та оборотний незалежно від сфери його галузевого використання, а також показав різницю у співвідношенні між цими частинами залежно від галузі економіки, був Адам Сміт. Він, за словами В. Андрійчука, розглядав основний капітал як частину капіталу, яка не вступає в оборот і приносить прибуток у сфері виробництв [2].

Інший видатний представник класичної школи економіки, Давід Рікардо, як вказує Борисюк О. С., зазначав, що залежно від того як швидко зношується капітал і як часто він вимагає відтворення, його варто відносити або до оборотного або до основного [6].

Подальша еволюція наукових досліджень в економічній науці призвела до виникнення економічної категорії „необоротні активи”.

Згідно з НП(С)БО 2 „Баланс” необоротними активами є всі активи, які не є оборотними. Таке визначення є складним для сприйняття, оскільки не можливо ідентифікувати конкретних ознак, які притаманні необоротним

активами, не використовуючи визначення оборотних активів.

Зважаючи на вищенаведені визначення, вважаємо, що найбільш прийнятним на сьогодні є поняття необоротних активів, як матеріальних і нематеріальних ресурсів, що належать установі і забезпечують її функціонування і термін корисної експлуатації яких, як очікується, становить більше одного року.

Не менш важливим питанням є визначення класифікаційних ознак розподілу необоротних активів. Так, значна частина економістів, класифікують необоротні активи у більшості випадків за ознаками відображення статей балансу суб'єктів господарювання. Кожен із існуючих видів необоротних активів приймає свою трактування в залежності від тих економічних вигід ,які вони приносять своїм власникам чи користувачам (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Склад необоротних активів підприємства та їх зміст

Елемент необоротних активів	Поняття та можливі економічні вигоди
Нематеріальні активи	Об'єкти промислової та інтелектуальної власності без фізичної субстанції, які необхідні для здійснення господарської діяльності
Незавершене будівництво (інвестиції)	Об'єкти матеріальних і нематеріальних необоротних активів, які не введені в експлуатацію
Основні засоби	Сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і у невиробничій сфері
Довгострокові фінансові інвестиції	Активи, які передані підприємством іншим суб'єктам господарювання з метою збільшення прибутку за рахунок відсотків, дивідендів тощо, зростання вартості капіталу або отримання інших вигод для інвестора
Довгострокова дебіторська заборгованість	Заборгованість підприємству фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати її нарахування
Інші необоротні активи	Необоротні активи від розстрочки зобов'язань перед підприємством

Визначившись з тим, чи є той чи інший об'єкт необоротним активом, переходимо до складу необоротних активів.

До складу необоротних активів входять: земельні ділянки, капітальні витрати на поліпшення земель, будинки, споруди, передавальні пристрої,

робочі силові машини і обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, столовий, кухонний і господарський інвентар, обчислювальна техніка, робоча та продуктивна худоба, багаторічні насадження, музейні цінності, експонати зоопарків, виставок, бібліотечні фонди, знаряддя лову, спеціальні інструменти і спеціальні пристосування, білизна, постільні речі, одяг і взуття, тимчасові не титульні споруди, природні ресурси, інвентарна тара, матеріали довготривалого використання для наукових цілей, авторські і суміжні з ними права, права користування природними ресурсами, майном, об'єктами промислової власності, інші матеріальні і нематеріальні активи довготривалого використання [10].

Таким чином, термін корисної експлуатації є основним визначальним критерієм віднесення матеріальних і нематеріальних ресурсів до складу необоротних активів. Більшість установ самостійно визначає термін корисної експлуатації необоротних активів. Відбувається це, як правило, у момент їхнього придбання (зарахування на баланс) і надалі не переглядається.

Загалом усі необоротні активи розділені на три групи: основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, нематеріальні активи. Необоротні активи, що входять до кожної з трьох груп, дуже різноманітні по своєму призначенню, способу використання, термінам служби і т. д. Це вимагає здійснення наступної, ще більш детальної їхньої класифікації (угруповання).

З наведеного складу необоротних активів за усередненими даними більше двох третин належить основним засобам, які на погляд Зятковського І. В. – це, в першу чергу, сукупність засобів праці, які функціонують у сфері матеріального виробництва в незмінній натуральній формі протягом тривалого часу і переносять свою вартість на новостворений продукт частково, у міру зношення [13].

Таким чином, речовим змістом основних засобів є засоби праці, що запроваджені у виробничий процес. Засоби праці, що знаходяться в стадії встановлення, монтажу та незакінченого будівництва, це не діючі (потенціальні) основні засоби, оскільки вони не є засоби впливу на предмет

праці, а навпаки, в цьому разі самі є предметом праці.

Основні засоби створюють матеріально – технічну базу підприємства, визначають його виробничу потужність, рівень технічної відповідності виробництва вимогам, які висуває ринкове середовище до якості й надійності продукції. Через певні проміжки часу, вимоги попиту, за наявності ідей конструкцій, а також фінансових можливостей, здійснюється модернізація устаткування, що призводить до інтенсивного використання основних фондів, підвищення конкурентоспроможності й економічної ефективності виробництва.

Одночасно основні засоби цілком і неодноразово вступають у виробничий процес, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, але лише частково споживаються в кожному циклі виробництва і беруть участь у створенні готової продукції підприємства. Це вирішальна ознака, яка характеризує основні засоби як економічну категорію [37].

Зазвичай сукупність засобів праці вони є вирішальним фактором процесу виробництва, а їхній натурально-речовий склад визначає характер матеріально – технічної бази підприємства. Схематично визначення основних засобів сформулювало на рис 1.1.

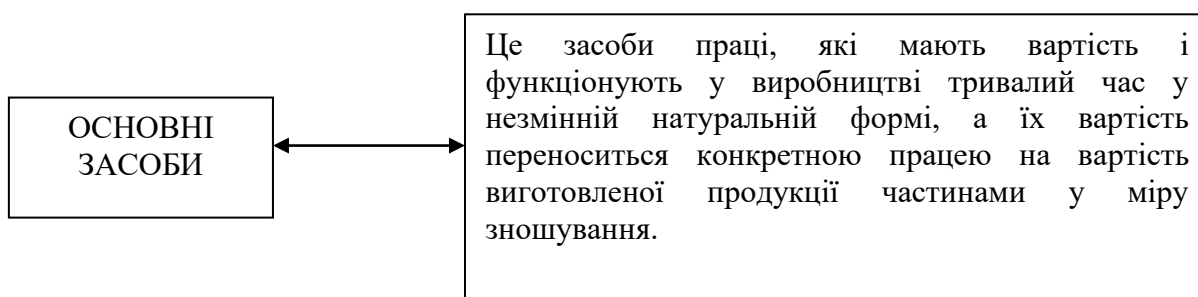

Рис. 1.1. Економічний зміст категорії „Основні засоби”

Питома вага основних засобів становить близько 60 % національного багатства країни, визначає особливості матеріально-технічної бази виробничої сфери, яка має удосконалюватись в оптимальній ефективності праці.

Основні засоби, з одного боку, в натуральній формі є конкретними засобами праці, а з іншого мають вартість. У зв'язку з цим облік та

планування їх відтворення здійснюється в натуральних показниках та вартісному виразі. Натуральні показники використовуються для характеристики технічного стану засобів праці, розрахунків виробничих потужностей та визначення рівня їх використання, розробки балансу устаткування та інше.

Головною задачею підприємств, як визначає Кононенко О., є науково обґрунтована класифікація основних засобів за найважливішими економічними та технічними ознаками. У відповідності до цього основні засоби групуються в залежності від їх належності, функціонального призначення, ступеня використання, галузевої належності, речовинно-натурального складу [15].

Співвідношення окремих груп основних виробничих засобів становить їх структуру. Поліпшення структури основних виробничих засобів, передусім підвищення питомої ваги активної їх частини, сприяє зростанню виробництва, зниженню собівартості продукції, збільшенню грошових надходжень підприємства.

За роллю у виробництві продукції, як зазначає Муріна Т., основні засоби поділяються на активні й пасивні. Активні основні засоби безпосередньо беруть участь в переміщенні і переробці сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих. Пасивні основні засоби не беруть безпосередньої участі в процесі виробництва, але створюють необхідні умови для його існування (будівлі, споруди тощо) [21].

З описаного вище, можна зробити висновок, що визначення вартості основних засобів та економічно обґрунтована їх класифікація є надзвичайно важливими для успішного функціонування підприємств агропромислового комплексу.

Поділяємо думку Пашнюк Л. О. про те, що грошове відбиття вартості основних засобів – це їх оцінка, яка необхідна для правильного визначення загального розміру основних засобів, їх динаміки та структури, калькуляції

собівартості продукції та фіксування загальних наслідків виробничо-господарської діяльності підприємств [24].

У зв'язку з тривалим функціонуванням та поступовим зношуванням засобів праці, а також постійною зміною умов їх відтворення існує декілька видів оцінки основних засобів:

1. За первинною вартістю – це вартість основних засобів на момент введення їх у дію (або придбання).

2. За відтворювальною вартістю, яка характеризує вартість відтворення основних засобів за сучасних умов виробництва.

3. За повною (первинною і відтворювальною) вартістю, згідно з якою основні засоби враховуються в балансі підприємства впродовж усього періоду їх функціонування та характеризується як нові, ще не зношені.

4. За залишковою вартістю, яка характеризує ще не перенесену на виготовлювану продукцію частину вартості основних засобів.

Залишкову вартість на момент вибуття основних засобів з причин зносу прийнято називати „ліквідаційною вартістю”. У практичній діяльності її використовують у розрахунках норм амортизаційних відрахувань для визначення наслідків від ліквідації спрацьованих основних засобів.

Для визначення первісної (балансової) вартості виробничих основних засобів на початок наступного за звітним року потрібно враховувати абсолютні величини введення в дію та вибуття протягом звітного року, оскільки останні мають діяти (не діяти) протягом усього наступного року незалежно від дати введення чи вибуття основних засобів у звітному році.

Підсумовуючи вищесказане зауважимо, що структура основних засобів виробничих підприємств характеризується переважанням частки виробничих основних засобів над невиробничими. У виробничих основних засобах найбільшу питому вагу має їх активна частина. Активна частина основних засобів – це ті їхні елементи, які безпосередньо впливають на предмети праці (машини, устаткування, транспортні засоби і виробничий інвентар тощо).

Ефективність виробничо-господарської діяльності підприємств залежить

від структури та інтенсивності використання їх основних засобів. Тому важливим напрямом роботи у фінансовій сфері підприємства є обґрунтування і вибір оптимальних джерел фінансування придбання та експлуатації основних засобів, оцінювання показників ефективності їх використання, формування ефективної амортизаційної та інвестиційної політики[23].

На сьогодні, за твердженням С. Фірсової, більшість малих і середніх підприємств значною мірою втрачають свої позиції через застарілу технологію, а також значно зношені виробничі потужності. Однією з головних проблем на таких підприємствах є відсутність якісного і вчасного оновлення нематеріальних активів, яке своєю чергою сприяло б підвищенню продуктивності їх діяльності. Ефективне управління необоротними активами на підприємстві, окрім підвищення конкурентоспроможності, дає змогу створити потужну основу для діяльності підприємства та умови для ефективного його розвитку в майбутньому. Необхідно детально планувати та аналізувати кожен з показників статей балансу підприємства, а також приділяти увагу їх зіставленню поміж собою [36].

Стосовно організації засобів (активів) за допомогою джерел (пасивів) варто зазначити важливе правило: джерелами оборотних активів повинні бути короткострокові зобов'язання, а джерелами для необоротних активів – довгострокові зобов'язання. Це правило пояснюють тим, що необоротні активи за визначенням відносяться до категорії засобів з низькою ліквідністю, чия окупність, часто довшя за часом, ніж окупність оборотних засобів (наприклад товаро-матеріальних цінностей), отже – вони не повинні бути профінансовані за рахунок короткострокових залучених коштів [19].

Необоротні активи досить різноманітні за своїм складом, тому їх можливо прокласифікувати залежно від багатьох ознак. Наприклад, розрізняють активні та пасивні основні засоби (складова необоротних активів), виробничі та невиробничі фонди тощо. Необоротні активи гармонійно поєднані з оборотними активами в процесі функціонування підприємства (на виробництві та у загальногосподарській діяльності); окрім того, деякі статті

необоротних активів навіть перегукуються зі статтями оборотних активів (довгострокова дебіторська заборгованість, довгострокові фінансові інвестиції тощо). Але як і оборотні активи, необоротні також мають свої переваги та недоліки.

Основна складність аналізу необоротних активів, за твердженням Н. Строченко, полягає в їх оцінці. Наведемо найпоширеніші помилки такої оцінки, наслідком яких є спотворення реальної картини майнового стану підприємства:

- оцінка необоротних активів за ціною їх придбання. При такій оцінці не враховується той факт, що майно внаслідок його використання втрачає свої якісні характеристики і що ціна на таке майно сьогодні може не відповідати ціні придбання. Однак треба зазначити, що в деяких випадках, наприклад у разі застосування такого методу оцінки до об'єктів нерухомості, ціна придбання може бути нижчою, ніж сучасна ринкова вартість.

- оцінка необоротних активів на підставі даних бухгалтерського обліку. Такий метод також не може бути визнаний коректним, тому що вартість майна, зазначена в бухгалтерському обліку, враховує амортизаційні відрахування, які, зазвичай, не відповідають реальним термінам зносу того чи іншого майна.

- прийняття в якості оцінки оціночних звітів незалежних оцінювачів. З одного боку, цей спосіб повинен бути найбільш коректним. З іншого боку, діяльність професійних оцінювачів – досить молода послуга на ринку України, у діяльності яких не можна не виключати наявність людського фактора (можливість впливу з боку керівництва підприємства на результати оцінки), а також використання різних методів оцінки, дають змогу вибрати найбільш вигідний метод оцінки, що може кардинально вплинути на вартість майна. Беззастережно приймати таку оцінку також не рекомендується [42].

Методом, який на сьогодні можна назвати найбільш коректним, є метод оцінки необоротних активів на підставі ринкових цін. Тобто при оцінці того чи іншого майна на конкретну дату (дату проведення фінансово-економічного

аналізу) потрібно орієнтуватися на ринкову вартість, за якою дане майно може бути реалізоване сьогодні за наявності попиту і пропозиції на ринку.

Ще одним проблемним питанням сьогодення є невміння керівників підприємства організовувати свої активи (зокрема необоротні) максимально ефективним способом. Більшість українських підприємств малого та середнього бізнесу не акумулюють грошові кошти в процесі використання основних фондів і в разі необхідності їх заміни, як показує досвід, звертаються до зовнішніх джерел фінансування. Щодо організації необоротних активів, важливим є відповідність фінансових вкладень у ці активи тій рентабельності, яку отримує підприємство при їх використанні. Нерідко трапляються випадки, коли підприємство, інвестуючи великі обсяги грошових коштів у необоротні активи, помиляється в розрахунках їх майбутньої прибутковості і цим самим заморожує оборотний капітал, роблячи його неефективним.

У процесі аналізу інвестицій необхідно звертати головну увагу на: обсяги вже зроблених інвестицій, передбачувані обсяги майбутніх інвестицій, реальні терміни введення проекту в експлуатацію. Аналізуючи той чи інший інвестиційний проект, потрібно розуміти, що в деяких випадках ризик втрати вже вкладених інвестицій або ризик зменшення їх реальної ринкової вартості. До аналізу інвестиційних проектів застосовується суворо консервативний підхід.

Сформовані на початку господарської діяльності підприємства необоротні активи потребують постійного управління ними. Метою управління необоротними активами є визначення форм і методів фінансового управління необоротними активами підприємства в процесі здійснення різних фінансових операцій та оптимального їх розміру. Основними завданнями управління необоротними активами є:

- визначення можливих форм оновлення основних виробничих засобів на простій та розширеній основі;
- визначення потреби в необоротних активах для збільшення обсягів виробництва;

- забезпечення ефективного використання раніше сформованих та нововведених основних засобів та нематеріальних активів;
- формування необхідних фінансових ресурсів для відтворення необоротних активів та оптимізація їх структури [17, 21]

З позиції фінансового менеджменту необоротні активи класифікуються за такими ознаками.

1. За функціональними видами необоротні активи поділяються на: основні засоби, які беруть участь у виробничому процесі строком більше одного календарного року; нематеріальні активи, які не мають матеріальної основи і забезпечують основні види діяльності підприємства; незавершене будівництво, яке вимірюється обсягом виконаних робіт на будівництво і обсягом монтажу окремих об'єктів основних засобів; обладнання, придбане підприємством і призначене до монтажу; довгострокові фінансові інвестиції, які являють собою цінні папери зі строком використання більше одного року.

2. За характером обслуговування окремих видів діяльності підприємства необоротні активи поділяються на: необоротні активи, які обслуговують операційну діяльність (основні засоби, які безпосередньо беруть участь у процесі виробництва продукції); необоротні активи, які обслуговують інвестиційну діяльність (незавершене будівництво, обладнання, призначене до монтажу, довгострокові фінансові інвестиції); невиробничі необоротні активи (об'єкти соціальної інфраструктури).

3. За характером володіння можна виділити такі групи активів: власні необоротні активи (довгострокові активи, які належать підприємству на правах власності і відображаються в складі його балансу); орендовані необоротні активи (довгострокові активи, які використовуються підприємством відповідно до договору оренди).

4. За формами застави забезпечення кредиту необоротні активи поділяються на: нерухомі необоротні активи (будівлі, споруди, передавальні пристрої); рухомі необоротні активи (машини, обладнання, транспортні засоби, довгострокові фінансові інструменти).

Переважна частина необоротних активів функціонує в процесі операційної діяльності. Необоротні операційні активи в процесі виробництва проходять такі основні стадії.

На першій стадії придбання підприємством необоротні активи в процесі використання переносять частину своєї вартості на готову продукцію шляхом нарахування амортизаційних відрахувань.

На другій стадії в процесі реалізації продукції накопичується сума амортизаційних відрахувань.

На третій стадії накопичена сума амортизації спрямовується на відтворення й оновлення основних засобів [23].

Важливим завданням фінансового менеджера в процесі управління необоротними активами є своєчасне й ефективне їх оновлення. В умовах ринкової економіки в процесі оновлення операційних необоротних активів необхідно враховувати негативний вплив на цей процес рівня інфляції. Негативні наслідки мають подвійний характер. По-перше, має місце необ'єктивна оцінка основних засобів. По-друге, незначні амортизаційні відрахування слугують причиною збільшення інфляційного прибутку і необґрунтованого зростання податкових платежів.

Інтенсивність оновлення операційних необоротних активів залежить від ступеня зносу основних засобів (фізичний та моральний). У процесі експлуатації основні засоби поступово втрачають свої початкові функціональні ознаки, і їх подальше використання у виробництві стає або технічно неможливим або економічно недоцільним. Відновлення функціональних ознак окремих видів операційних необоротних активів здійснюється шляхом ремонту. Якщо втрата цих ознак пов'язана із моральним зносом, тоді здійснюється заміна існуючих основних засобів більш сучасними та продуктивнішими.

Фінансування оновлення операційних необоротних активів, за словами О. Кононенко, може здійснюватися двома способами. Перший з них ґрунтується на тому, що весь обсяг оновлення цих активів здійснюється за

рахунок власного капіталу. Другий базується на змішаному фінансуванні оновлення операційних необоротних активів за рахунок власного і залученого капіталу [15].

Залежно від наявності джерел фінансування оновлення операційних необоротних активів підприємство вибирає варіант придбання активів у власність або на орендній основі. Оренда необоротних активів може здійснюватись у формі оперативного, фінансового або поворотного лізингу необоротних активів.

Розв'язуючи проблему оренди або придбання необоротних активів у власність, необхідно виходити із переваг і недоліків оренди необоротних активів.

Основні переваги оренди необоротних активів такі: прискорюється відтворювальний процес необоротних активів без додаткового залучення фінансових ресурсів; збільшується сума прибутку без придбання необоротних активів у власність; зменшується потреба у власних фінансових ресурсах для придбання основних засобів, знижується ризик втрати фінансової стійкості, оскільки не відбувається зростання фінансових зобов'язань; простіша і дешевша процедура отримання й оформлення необоротних активів порівняно з отриманням довгострокового кредиту комерційного банку.

Водночас орендний порядок отримання необоротних активів має недоліки. Зокрема, має місце: зростання собівартості продукції і відповідно зменшення прибутку та рівня рентабельності продукції; обмеженість у проведенні модернізації орендованого устаткування, оскільки має бути згода орендодавця; в окремих випадках вища вартість обслуговування лізингових платежів порівняно з обслуговуванням довгострокового банківського кредиту.

Підсумовуючи проведені дослідження варто зазначити, що необоротні активи є менш ліквідним майном підприємства, ніж оборотні кошти. Під час проведення фінансового аналізу потрібно особливу увагу приділяти тому, наскільки ефективно і рентабельно підприємство використовує свої необоротні активи. Під час оцінювання основних засобів потрібно орієнтуватися на

поточну ринкову вартість такого майна.

При цьому в процесі управління необоротними активами, слід виділити наступні завдання: визначення можливих форм оновлення основних виробничих засобів; визначення потреби в необоротних активах для збільшення обсягів виробництва; забезпечення ефективного використання раніше сформованих та нововведених основних засобів та нематеріальних активів; формування необхідних фінансових ресурсів для відтворення необоротних активів.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Загальна характеристика ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» та оцінка показників фінансово-господарської діяльності

ТОВ "Агро-стандарт" засноване 08 квітня 2013р. Розташоване за адресою Україна, 11117, Житомирська обл., Коростенський р-н, село Велика Чернігівка, вул. Житомирська, будинок 6. Ключовий вид діяльності підприємства 01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Підприємство складається з відділення рослинництва, механізованого току, тваринництва, автомобільного гаража, центрального складу, складу паливно-мастильних матеріалів, підрозділу охорони, сторожової.

Сільськогосподарські угіддя разом із землею під забудовами є основним елементом сільськогосподарської території і найважливішим складником виробничих сил у сільському господарстві, що виконують рівнозначні три функції. Земля є засобом виробництва, предметом праці і як природне середовище - передумовою сільськогосподарського виробництва. Саме в сільському господарстві земля, як і в кожній іншій діяльності є основою, в технічному і фізичному сенсі, для розміщення всіх інших чинників виробництва.

ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» знаходиться в поліській зоні. Якість земель, їх структура, а також ґрунтово-кліматичні умови сприяють успішному розвитку сільськогосподарського виробництва, головним чином у рослинництві.

Подібно до того, як земля є основним і необхідним засобом сільськогосподарського виробництва, і виробнича діяльність господарства залежить від результатів її використання. Використовуючи звітність компанії, ми аналізуємо склад та структуру землі.

Таблиця 2.1

**Динаміка і структура земельних ресурсів, землезабезпеченість ТОВ
«АГРО-СТАНДАРТ»**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. у % до 2019 р.
Площа с-г угідь, га	2737	2722	2755	2789	2754	100,62
З них ріллі, га	2737	2722	2755	2789	2754	100,62
Рівень розораності землі, %	100	100	100	100	100	0
Приходиться на 1 робітника: -с-г угідь, га	33,8	31,7	33,2	38,7	38,3	113,20
- ріллі, га	33,8	31,7	33,2	38,7	38,3	113,20

Аналізуючи таблицю 2.1. наголосимо на тому, що на протязі досліджуваного періоду земельна площа ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» коливалася майже на одному рівні. Так у 2023 році, в порівнянні з 2019 роком площа сільськогосподарських угідь збільшилася на 17 га. або на 0,62%. Така динаміка свідчить про те, що підприємство на протязі досліджуваного періоду не орендувало додаткових земельних угідь. Аналізуючи частку сільськогосподарських угідь, що припадають на одного працівника в ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» зауважимо, що найбільше значення даний показник мав у 2022 році 38,7 га.

Важливою складовою організаційно-економічних характеристик будь-якого підприємства є аналіз складу та структури товарної продукції, з її допомогою здійснюється пошук резервів збільшення виробництва, передбачених цільовими, договорами поставок, завдяки кращому використанню існуючого виробництва потужність, раціональне економічне використання робочої сили, матеріальних та фінансових ресурсів.

Аналіз виготовлення продукції за складом надає можливість дослідити суттєвість зрушень структурних (зміну ваги питомої видів окремих продукції в загальному її обсязі). Це важливо враховуючи те що зміна структури випуску продукції має неабиякий вплив на затрати, результати фінансові і кошти обігові підприємства. Аналіз складу і структури продукції товарної ТОВ «АГРО-

СТАНДАРТ» наведений в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Склад і структура товарної продукції в ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ»

Вид продукції	2019р.		2020р.		2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Пшениця озима	9151	49,03	18004	67,57	13638	44,5	16337	52,29	15282	39,67
Кукурудза на зерно	3116	16,70	1819	6,83	3635	11,86	3510	11,24	4620	11,99
Ячмінь озимий	-	-	1220	4,58	5095	16,63	4260	13,64	3460	8,98
Ячмінь ярий	1378	7,38	2295	8,61	-	-	-	-	-	-
Соняшник	5019	26,89	3306	12,41	8277	27,01	7134	22,84	12116	31,46
Насіння ріпаку		-	-	-	-	-		-	3040	7,89
Всього по рослинництву	18664	100,00	26644	100,00	30645	100,00	31241	100,00	38518	100,0
Всього по підприємству	18664	100,00	26644	100,00	30645	100,00	31241	100,00	38518	100,0

Аналізуючи таблицю 2.2. зауважимо, що на протязі досліджуваного періоду структура товарної продукції в цілому мала тенденцію до збільшення. ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» спеціалізується лише на вирощуванні продукції рослинництва, а саме: пшениці озимої, кукурудзи на зерно, ячменю, соняшника а також насіння ріпаку. Серед товарної продукції за обсягом переважає пшениця озима. З кожним досліджуваним роком обсяги пшениці озимої мали тенденцію до збільшення так у 2023 році в порівнянні з 2019 роком обсяг пшениці озимої збільшився на 6131 тис. грн.

По всім іншим видам продукції спостерігається позитивна тенденція на протязі досліджуваного періоду 2019-2023 років. Досліджуючи таблицю 2.2 можна сказати про те, що ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» є вузькоспеціалізованим сільськогосподарським підприємством.

Важливим етапом в оцінюванні показників фінансово-господарської діяльності підприємства є аналіз динаміки основних і оборотних засобів, таблиця 2.3.

Аналізуючи таблицю 2.3. наголосимо на тому, що на протязі досліджуваного періоду 2019-2023 років середньорічна вартість основних фондів мала тенденцію до збільшення.

Таблиця 2.3.

**Динаміка показників забезпеченості основними засобами ТОВ
«АГРО-СТАНДАРТ»**

Показник	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.	Відношення 2023 р. до 2019 р.,%
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	7799,5	11443,5	18359	23713	27252	349,41
Середньорічна вартість оборотних фондів, тис. грн.	18272,5	28097	28465	24780,5	28584	156,43
Фондозабезпеченість, тис. грн.	285,0	420,4	666,4	850,2	989,5	347,25
Фондоозброєність, тис. грн.	96,3	133,1	221,2	329,3	378,5	393,08
Фондовіддача, грн.	3,37	4,32	3,22	2,45	1,96	58,18
Фондомісткість, грн.	28,8	26,9	45,3	59,0	66,5	230,79
Вартість оборотних фондів в розрахунку на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	667,6	1032,2	1033,2	888,5	1037,9	155,47

Так у 2023 році, в порівнянні з 2019 роком даний показник збільшився на 19452,5 тис. грн. або на 249,41%. Таке збільшення пояснюється тим, що в 2022 році ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» було взято кредит в банку на суму 4800 тис. грн. цільове призначення якого визначене на придбання основних засобів.

В ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» показник фондовіддачі в розрахунку на 100 грн. основних фондів має тенденцію до зменшення. Така динаміка є негативною для підприємства, та свідчить про те, що необхідним є 100% завантаження наявного у підприємства обладнання. Також у деяких випадках можливим є прийняття рішення, про реалізацію тієї частини основних засобів, які не використовуються у виробничих процесах.

Аналіз динаміки трудових ресурсів та ефективність їх використання в ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» наведений в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

**Динаміка трудових ресурсів та ефективність їх використання в ТОВ
«АГРО-СТАНДАРТ»**

Показник	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.	Відношення 2023 р. до 2019 р., %
Валова продукція в постійних цінах 2010 р., тис. грн. - всього:	5267	5689	6238	7012	7853	149,10
в т.ч. в рослинництві	5267	5267	5267	5267	5267	149,10
Середньорічна кількість працівників, осіб - всього:	81	86	83	72	72	88,89
в т.ч. в рослинництві	81	86	83	72	72	88,89
Річна продуктивність праці, тис. грн. - всього:	65,02	66,15	75,16	97,39	109,07	167,75

Підводячи підсумки аналізу динаміки ресурсів трудових і дієвості їх застосування в ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» наголосимо, що продукція валова в цінах постійних на протязі періоду досліджуваного (2019-2023рр.) має тенденцію до збільшення дана динаміка говорить про те, що підприємство нагромаджує обсяги виробництва і реалізації продукції. В 2023 році, в порівнянні з 2019 роком даний показник збільшився на 49,1%.

Відносно показника річної продуктивності праці, варто зауважити, що даний показник на протязі досліджуваного періоду має позитивну тенденцію.

Це свідчить про реалізовану здатність конкретної праці (праці конкретних працівників) в одиницю робочого часу виробляти певну кількість продукції або виконувати відповідний обсяг роботи.

Важливою складовою характеристики підприємства виступає аналіз показників майнового стану. Аналіз динаміки показників майнового стану ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» представлено в таблиці 2.5.

Аналізуючи показники майнового стану зауважимо, що частка оборотних виробничих фондів у 2023 році в порівнянні з 2019 роком збільшилась на 478,5.42

Таблиця 2.5.

Динаміка показників майнового стану ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ»

Показник	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.
Частка виробничих оборотних фондів	0,04	0,13	0,24	0,29	0,25
Частка основних засобів у активах	0,26	0,31	0,48	0,50	0,48
Коефіцієнт зносу основних засобів	52,06	42,42	39,34	42,06	44,49
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,11	0,35	0,28	0,18	0,15
Частка виробничих оборотних активів	0,03	0,09	0,12	0,14	0,13
Коефіцієнт активів мобільності	2,88	2,22	1,09	1,00	1,09

Частка основних засобів в активах виступає відношенням залишкової вартості основних засобів до загальної суми активів. За досліджуваний період (2019-2023 рр.) частка основних засобів в активах збільшилась на 85,98 %, що свідчить про придбання нових основних засобів.

Підводячи підсумки аналізу майнового стану ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» наголосимо на тому, що майновий стан підприємства є задовільним і перебуває в постійному оновленні і модернізації.

Оборотність обігових коштів визначає кількість оборотів, що ці кошти здійснюють за плановий період. Коефіцієнт обігових коштів оборотності в 2023 році в порівнянні з 2019 роком зменшився на 0,05, це говорить про зменшення ефективності використання обігових коштів.

Операційний цикл собою представляє період обороту повного всіх оборотних активів підприємства, в процесі якого відбувається зміна їх видів, від ресурсних (товарних) до грошових. На ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» період операційного циклу на протязі досліджуваного періоду має тенденцію до зменшення. Так у 2023 році, в порівнянні з 2019 роком період операційного циклу зменшився на 43 дні. Така динаміка для підприємства є позитивною.

Аналіз показників рентабельності ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ»

представлений в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

Аналіз динаміки показників рентабельності ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ», %

Показник	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.	Відхилення 2023 р. до 2019 р. (+;-)
Рентабельність активів за прибутком від операційної діяльності	32,82	36,05	41,95	4,03	6,06	-26,77
Рентабельність капіталу за чистим прибутком	32,13	34,48	7,60	1,58	3,05	-29,08
Рентабельність власного капіталу	99,09	99,12	99,45	90,26	79,66	-19,44
Рентабельність виробничих фондів	1,11	0,86	0,13	0,02	0,05	-1,06
Рентабельність реалізованої продукції	33,96	36,50	45,90	3,40	12,76	-21,20

Аналізуючи динаміку показників рентабельності ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» зазначимо, що в широкому сенсі поняття рентабельності означає прибутковість, дохідність. Підприємство вважає його вигідним, якщо результати продажу продукції (робіт, послуг) покривають витрати виробництва (оборот) та складають прибуток, достатній для нормального функціонування підприємства.

Рентабельність активів за прибутком від діяльності операційної на протязі періоду досліджуваного має тенденцію до зменшення. У 2023 році, в порівнянні з 2019 роком показник зменшився на 26,77 в.п., даний показник описує дієвість застосування активів підприємства з метою генерування прибутку. Прийнятним для підприємства вважають динаміку збільшення цього показника.

Рентабельність капіталу власного ідентифікує дієвість застосування капіталу власного з метою одержання прибутку, тобто скільки прибутку припадає на 1 гривню капіталу. В ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» на протязі досліджуваного періоду 2019-2023 років показник рентабельності власного капіталу мав негативну тенденцію, у 2023 році в порівнянні з 2019 роком рентабельність власного капіталу зменшилась на 19,44 в.п., це свідчить про

зменшення прибутку який припадає на 1 гривню капіталу. Підводячи підсумки аналізу показників рентабельності ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» варто зазначити, що на протязі досліджуваного періоду всі показники мали в динаміці від'ємне значення, така ситуація вказує на певні проблеми в діяльності підприємства і потребує прийняття дієвих управлінських рішень.

В таблиці 2.7. розглянемо зміну динаміки показників фінансової стійкості ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» на протязі 2019-2023 років.

Таблиця 2.7

Аналіз динаміки показників фінансової стійкості ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ»

Показник	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.	Відхилення 2023 р. до 2019 р.(%)
Власні обігові кошти (робочий, функціонуючий капітал)	22847	32645	23613	20705	19185	84,0
Коефіцієнт забезпечення активів власними оборотних коштами	0,988	0,987	0,989	0,806	0,610	61,7
Маневреність робочого капіталу	0,537	0,535	0,717	0,623	1,128	210,0
Маневреність власних обігових коштів	0,015	0,025	0,010	0,008	0,083	569,8
Коефіцієнт забезпечення обіговими коштами	1,012	1,013	1,011	1,241	1,640	162,0
Коефіцієнт покриття запасів	1,875	1,886	1,405	1,615	0,987	52,6
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,991	0,991	0,994	0,903	0,797	80,4
Коефіцієнт фінансової залежності	1,009	1,009	1,006	1,108	1,255	124,4
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,740	0,687	0,519	0,447	0,399	53,9
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,009	0,009	0,006	0,004	0,037	409,7
Коефіцієнт фінансової стабільності (коефіцієнт фінансування)	109,47	113,12	180,43	242,29	21,48	19,6
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,991	0,991	0,994	0,903	0,797	80,4

Аналіз таблиці 2.7. свідчить про те, що власні кошти обігові ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» протягом періоду дослідження 2019-2023 роки мали тенденцію до

зменшення, так у 2023 році порівняно з 2019 р. значення цього показника зменшилось на 16 %., таке зменшення свідчить про зниження платоспроможності підприємства.

Коефіцієнт залежності фінансової є важливим індикатором фінансової стійкості підприємства, він свідчить про можливість підприємства здійснювати заплановану діяльність у довгостроковій перспективі, він свідчить про кількість фінансових ресурсів, що використовує підприємство на кожну гривню власного капіталу. На досліджуваному підприємстві цей показник у 2023 році, в порівнянні з 2019 роком збільшився на 24,4%.

Нормативне значення даного показника варіюється у межах 1,67-2,5, якщо аналізувати конкретний випадок стану коефіцієнта залежності фінансової ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» то до нижньої межі нормативного значення даний показник не доходить. Низьке значення досліджуваного коефіцієнта свідчить про те, що на підприємстві виробничі потужності використовуються не в повному обсязі.

2.2. Аналіз наявності, складу та джерел формування необоротних активів

Матеріальною базою будь-якої підприємницької діяльності є необоротні активи. Вони впливають на вдосконалення засобів праці, визначають потужність виробничого персоналу та сприяють підвищенню технічної оснащеності господарюючого суб'єкта. Від забезпеченості підприємства необоротними активами та ефективності їх використання багато в чому залежить господарська діяльність та фінансовий стан підприємства.

В складі майна підприємства саме необоротні активи створюють основу для його функціонування і значною мірою визначають подальші перспективи розвитку.

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: «необоротні активи – це активи, що не є оборотними. Отже, необоротними є активи, що тривалий час утримуються підприємством з певною метою. До складу необоротних активів входять: основні засоби, нематеріальні активи,

довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи».

Необоротні активи, які є предметом дослідження даної кваліфікаційної роботи представлені в балансі підприємства за рядом статей, зокрема: нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи.

Даний факт обумовлює необхідність подальшого дослідження в напрямку оцінки складових необоротних активів, що наявні на підприємстві в досліджуваному періоді (табл. 2.8).

Таблиця 2.8.

**Динаміка складу необоротних активів ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ»,
тис.грн**

Необоротні активи	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 від 2019 рр., +/-
Нематеріальні активи	-	-	9	7	11	2
Незавершені капітальні інвестиції	-	-	5240	5764	6012	772
Основні засоби	8023	14864	21854	25572	28932	7078
Всього	8023	14864	27103	31343	34955	7852

Аналіз таблиці 2.8 доводить той факт, що в складі необоротних активів ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» за весь досліджуваний період 2019-2023 роки найбільшу частину займають основні засоби, їх вартість на протязі досліджуваного періоду мала тенденцію до збільшення. Так у 2023 році в порівнянні з 2019 роком вартість основних засобів зросла на 7078 тис. грн.

В таблиці 2.9. проаналізуємо показники ліквідності ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ»

Показники ліквідності (платоспроможності) ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ»

Показник	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.	Відхилення 2023 р. до 2019 р. (%)
Коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття)	82,02	78,73	94,70	134,53	14,05	17,13
Коефіцієнт швидкої ліквідності	38,50	37,11	27,54	67,03	4,39	11,39
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	1,18	1,94	0,92	0,85	0,71	60,23
Співвідношення короткострокової дебіторської і кредиторської заборгованості	58,79	41,03	34,76	96,50	3,77	6,42

Коефіцієнт ліквідності швидкої в 2023 році, у порівнянні із 2019 роком зменшився на 88,61% і складає 4,39. Коефіцієнт дебіторської та кредиторської короткострокової заборгованості зменшився на 93,58% у 2023 році порівняно з 2019 роком, така динаміка говорить про зниження можливості погасити кредиторів за рахунок боржників протягом 1 року.

Висока забезпеченість ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» засобами основними і дієве їх використання спонукають до збільшення продуктивності праці, кращому використанню засобів оборотних.

Відтворення засобів основних на ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» фінансується певним чином за рахунок коштів власних підприємства, а також за допомогою кредитних коштів залучення. У 2022 році ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» залучило кредитні кошти банку на суму 4800 тис. грн. цільове призначення яких оновлення основних засобів.

2.3. Аналіз ефективності використання необоротних активів

Будь-яке підприємство, незалежно від форм власності та виду діяльності,

повинно постійно враховувати рух своїх основних фондів, їх склад та стан та ефективність використання. Ця інформація дозволяє підприємству визначити шляхи та резерви підвищення ефективності використання основних фондів, а також вчасно виявити та виправити негативні відхилення, що в майбутньому може мати серйозні наслідки для успішної роботи компанії. Ось чому проблема підвищення ефективності використання основних фондів є настільки важливою для будь-якої організації. Адже неефективне використання призводить до зменшення обсягу виробництва або реалізації, зменшує дохід компанії і, відповідно, впливає на прибуток.

Одним з основних критеріїв фінансового стану підприємства є рентабельність, тобто наскільки підприємство ефективно управляє своїми активами. Для нормальної та прибуткової роботи підприємства, необхідне правильне управління активами, в тому числі, і основними засобами [10].

Ефективність використання необоротних активів залежить від того наскільки підприємство забезпечене ними. Не менш важливо те, як ефективно підприємство розпоряджається своїми активами. Давайте розглянемо різні економічні коефіцієнти на прикладі ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ».

Індикатори оцінювання дієвості застосування засобів основних розподіляють на три групи: - узагальнюючі; - часткові; - техніко-експлуатаційні.

До узагальнюючих показників ефективності використання основних засобів відносять:

- фондівіддачу – це відношення виручки від реалізації продукції до середньорічної вартості основних засобів основного виду діяльності;

- рентабельність основних засобів – визначають шляхом ділення прибутку на середньорічну вартість основних засобів основного виду діяльності.

Показники фондівіддачі і рентабельності основних засобів дозволяють оцінити дві сторони економічної ефективності їх використання – кількісну і якісну. Однак кожен з них може підвищуватися або знижуватися на підприємстві за один і той же проміжок часу. Тому в процесі порівняльної оцінки ефективності використання основних засобів двох і більше підприємств

або періодів виникають труднощі, адже окремі підприємства при достатньо високих показниках фондівіддачі мають низькі показники рентабельності і навпаки. Усунути цей недолік дає можливість розрахунок інтегральних показників [46].

Показники ефективності використання основних фондів мають суттєвий вплив на показники фінансово-господарської діяльності підприємства, зокрема, доходу від реалізації продукції, робіт, послуг та фінансових показників.

Таблиця 2.10

**Оцінка ефективності використання необоротних активів ТОВ
«АГРО-СТАНДАРТ» за 2021-2023 роки**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення (+,-)	
				2022 р. від 2021 р.	2023 р. від 2022 р.
Коефіцієнт участі операційних необоротних активів у загальній сумі активів	0,10	0,19	0,16	0,09	-0,03
Коефіцієнт зносу необоротних активів	1,55	0,79	1,41	-0,76	0,62
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,40	0,54	0,44	0,14	-0,1
Період обороту необоротних активів	0,65	1,28	0,71	0,63	-0,57
Коефіцієнт рентабельності необоротних активів	0,43	0,15	0,39	-0,28	0,24

За розрахованими в табл. 2.10 показниками можна зробити наступні висновки. Значення коефіцієнту участі операційних необоротних активів підприємства у загальній сумі активів в 2022 році збільшилось на 0,09 порівняно з 2021 роком. Це позитивно характеризує роботу ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ». Проте в 2023 році цей показник знизився на 0,03 порівняно з 2022 роком, що є негативною тенденцією в діяльності підприємства.

Коефіцієнт зносу необоротних активів ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» в 2022 році зменшився на 0,76 порівняно з попереднім роком, а в 2023 році, навпаки,

збільшився на 0,62 порівняно з 2022 роком. Збільшення коефіцієнту зносу необоротних активів в 2023 році свідчить про те, що основні засоби підприємства старіють, що є негативним та потребує вжиття заходів щодо оновлення необоротних активів. Зростання коефіцієнту зносу необоротних активів призводить до зменшення кількості необоротних активів, придатних до подальшого використання.

Зниження в 2023 році коефіцієнту придатності основних засобів на 0,1 порівняно з 2022 роком негативно характеризує роботу підприємства.

Період обороту необоротних активів ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» в 2022 році збільшився на 0,63 порівняно з попереднім роком, а в 2023 році, навпаки, знизився на 0,57 порівняно з 2022 роком.

Коефіцієнт рентабельності необоротних активів підприємства в 2022 році знизився порівняно з 2021 роком на 0,28, що є негативною тенденцією в діяльності підприємства. Проте в 2023 році цей показник збільшився на 0,24 порівняно з 2022 роком.

Отже, провівши оцінку ефективності використання необоротних активів ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» за 2020-2023 роки, можна зробити висновок про ефективне використання підприємством необоротних активів.

Завдяки кращому використанню необоротних активів підприємства досягається підвищення ефективності виробництва підприємства. Це, в свою чергу, сприяє технічному оновленню підприємства та гарантує зростання виробництва його продукції. Рациональне використання необоротних активів та зростання їх суми не лише мають великий вплив на стабільний розвиток компанії, але й сприяють зростанню її конкурентоспроможності.

Удосконалення структури необоротних активів передбачає раціональне використання вже наявних об'єктів, одночасно з пошуком шляхів оптимізації, покращення їх у майбутньому без надлишкових витрат на ремонт, а також забезпечення своєчасного оновлення засобів підприємства. Для цього ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» можна запропонувати ряд заходів (рис. 2.1).

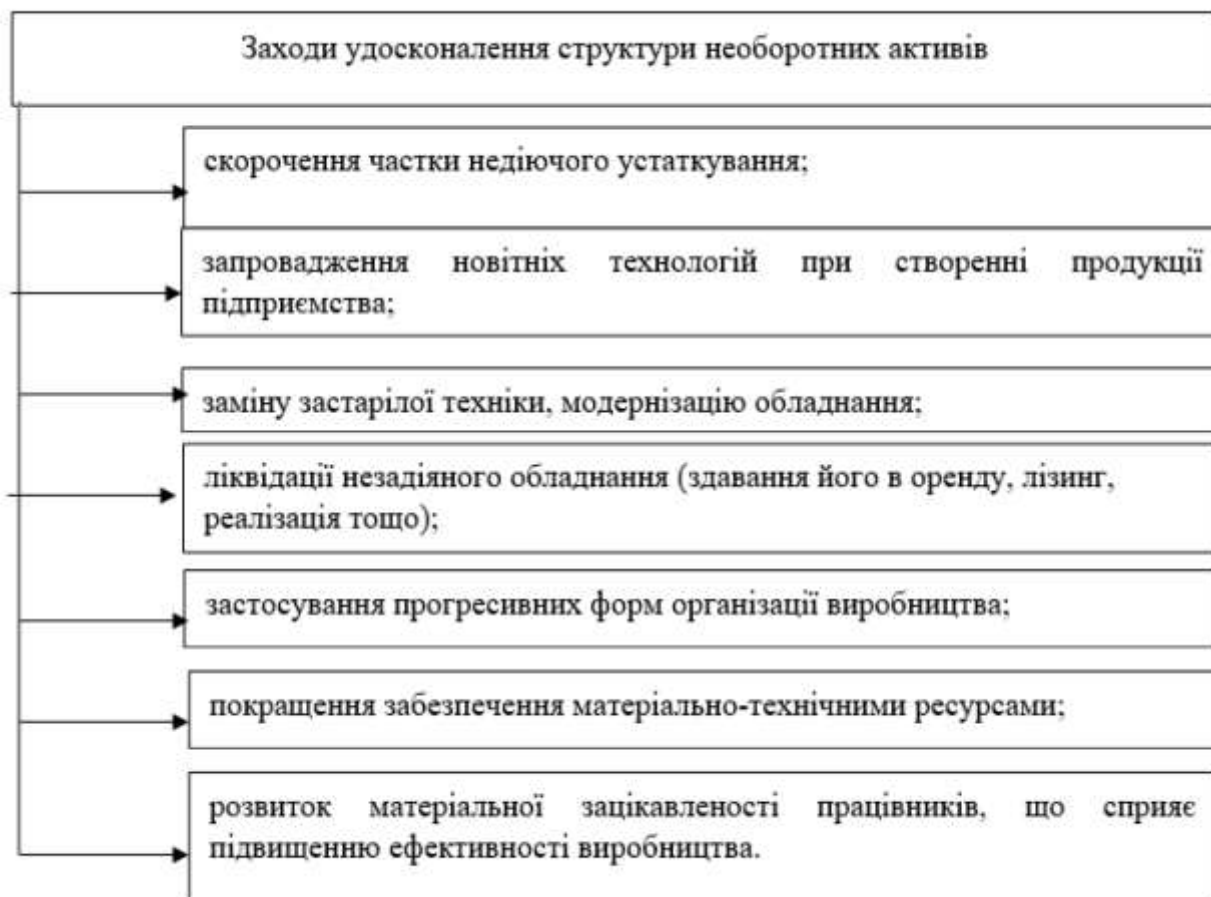

Рис. 2.1. Заходи удосконалення структури необоротних активів ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ»

На нашу думку, цікавим, а також не менш результативним серед запропонованих заходів, є підвищення зацікавленості працівників.

Менеджери, які або безпосередньо або опосередковано працюють з необоротними фондами, за допомогою певних матеріальних заохочень, можуть стати хорошим інструментом в управлінні цими фондами.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Використання для сільськогосподарського виробництва різноманітних груп основних засобів зумовлює проблему забезпечення їх повного використання і одержання максимально можливого прибутку в умовах динамічної кон'юнктури ринку. Вона посилюється неналежними дослідженнями ринку і відсутністю обґрунтованих прогнозів. Відповідно у аграрних підприємствах не можуть прийматись випереджуючі рішення, спрямовані на використання сприятливої ринкової ситуації або протидію очікуванім несприятливим явищам. Зрозуміло, що в умовах відсутності інформації про очікуваний стан ринку неможливо розробляти стратегічні плани розвитку [15].

Кожен аграрний виробник, залежно від виробничої структури, розміру підприємства, спеціалізації та кількості працюючого персоналу, технології вирощування рослин та утримання тварин, повинен вибрати собі такий склад основних засобів, особливо його активну частину, який зміг би забезпечити йому прибуткове функціонування та конкурентоспроможне становище на ринку. Кожне аграрне підприємство потребує знарядь праці, за допомогою яких можна було б виконати поставлені завдання. Основні засоби є матеріально-технічною базою виробництва. Від їх обсягу та якісного стану залежать виробнича потужність підприємства та рівень технічної озброєності праці. Рівень продуктивності праці працівників підприємства у значній мірою залежить від стану, якості і структури основних виробничих засобів. Для поліпшення використання основних засобів та виробничих потужностей необхідно знайти резерви зростання продуктивності основного капіталу.

Резерви є втрачені (не використані) на певний момент часу можливості зростання обсягу випуску та продажу продукту, зниження його витрат,

зміцнення фінансового стану та покращення інших економічних значень діяльності господарства.

Суми резервів можуть бути визначені як різницю між можливими та фактично досягнутими величинами економічних показників діяльності.

Дослідження проводилося на матеріалах ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ». З метою пошуку резервів скористаємося кореляційно-регресійним аналізом. У тих випадках, коли зв'язок між показниками має стохастичну залежність, залучаються масові дані для визначення середнього рівня зміни досліджуваного показника за стохастичною сукупністю. Це дозволить використовувати результати кореляційного аналізу для розрахунку резервів з досліджуваного підприємства. Як фактори, що впливають на зміну продуктивності основного капіталу, відібрано наступні показники: X_1 – питома вага активної частини ОЗ у загальній їх вартості, %; X_2 – якість ґрунту, бал; X_3 -припадає оборотних засобів на одну гривню основних; X_4 - рівень зносу,%; X_5 – рівень оновлення, %; X_6 - співвідношення активної та пасивної частин ОЗ, коефіцієнт.

Внаслідок проведення кореляційного аналізу отримано рівняння: $YX = 0,384 + 0,218X_1 + 0,004X_2 + 0,303X_3 - 0,002X_4 - 0,003X_5 + 0,0003X_6$.

Дані рівняння регресії свідчать, що у фермерському господарстві підвищення балу ріллі на одиницю збільшить продуктивність основного капіталу на 0,0015, підвищення частки активної частка засобів на 1% збільшить продуктивність основного капіталу на 0,0013, підвищення продуктивності праці збільшить продуктивність основного капіталу на 0,019, підвищення частки оборотних засобів, що припадають на 1 грн. основних засобів на 1% збільшить продуктивність основного капіталу на 0,36, а скорочення ступеня зносу основних фондів на 1% збільшить продуктивність основного капіталу на 0,0125. Коефіцієнти за відповідних факторів показують, на скільки грн. змінюється продуктивність основного капіталу зі збільшенням кожного факторного показника на одиницю.

Використовуючи ці дані та знаючи, як зміниться величина кожного

фактору в перспективі, не важко підрахувати резерв підвищення продуктивності основного капіталу в цілому та за рахунок кожного фактору окремо. Для цього необхідно можливий приріст кожного фактору помножити на відповідний коефіцієнт регресії (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Резерв підвищення продуктивності основного капіталу на основі
кореляційного аналізу**

Фактор	Рівень показника		Відхилення, +/-	Коефіцієнт регресії	Резерв збільшення продуктивності основного капіталу, грн.
	фактичний	можливий			
X ₁	28,3	29,1	0,8	0,218	+0,174
X ₂	31	34	3,0	0,004	+0,012
X ₃	0,19	0,40	0,21	0,303	+0,191
X ₄	57,6	55,1	-2,5	- 0,002	+0,005
X ₅	92,1	95,0	2,9	- 0,003	-0,0087
X ₆	40,7	44,1	3,4	0,0003	+0,0010
Разом	-	-	-	-	+0,3743

Таким чином, на підставі табл. 3.1 можна зробити висновок про те, що резерв зростання продуктивності основного капіталу у господарстві складе 0,3743, у тому числі за рахунок зростання якості ґрунту ріллі на 3,0 продуктивності основного капіталу зросте на 0,004 грн., частки активної частини фондів на 0,8 – зросте на 0,218 грн. Використати дану методику можливо й для планування показників перспективу.

ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» основною галуззю, яка визначає спеціалізацію господарства є рослинництво. Нормальне функціонування галузі забезпечується енергетичними машинами, якими виконуються основні види робіт. До них належать трактори, енергозасоби та автомобілі. Крім того, необхідно мати знаряддя для обробітку землі та догляду за посівами та машини для збирання врожаю. В окрему групу можна виділити пересувні ремонтні станції та машини для виконання певних специфічних робіт [24].

Такий поділ спричинений тим, що вирощування всіх сільськогосподарських культур складається з основного обробітку ґрунту, передпосівного обробітку ґрунту, догляд за посівами та збирання урожаю. Вітчизняними вченими були розроблені пропозиції щодо формування складу і кількості машинно-тракторного парку.

У рамках системи управління основними засобами підприємства, з урахуванням особливостей своєї діяльності, вибирають способи, спрямовані на підвищення ефективності використання основних засобів, найважливішими з яких є:

- Регулярне оновлення складу основних засобів. Моральне та фізичне зношування основних засобів є негативним фактором, що знижує рівень конкурентоспроможності підприємства. Однак використання сучасного технологічного обладнання, зокрема, сприяє певній економії електроенергії та реалізації безвідходного виробництва;

- Позбавлення від непотрібних основних засобів. Ефективне використання основних засобів досягається у тому випадку, коли підприємство обслуговує лише ті фонди, що експлуатуються. Основні засоби, що рідко використовуються у виробничій діяльності підприємства, або не задіяні взагалі, негативно впливають на добробут організації, зокрема, шляхом збільшення податку на майно. Отже, у рамках підвищення ефективності використання основних засобів, підприємству необхідно позбавлятися від обладнання, що не використовується, наприклад, за допомогою його продажу;

- Збільшення коефіцієнта змінності. Кожне підприємство зацікавлене у максимальному використанні основних фондів, основним засобом досягнення чого є дво- чи тризмінна робота, результатом якої є організація беззмінного виробництва;

- Модернізація складу основних засобів. Ефективність використання основних засобів залежить від новизни та сучасності обладнання. Оптимальне застосування основних фондів можливе за умов наявності їхній сукупності високотехнологічних засобів та інноваційних технологій. Впровадження у

виробничий механізм обладнання забезпечує зменшення витрат та виключенню простоїв, внаслідок чого підвищуються обсяги виробітку, зменшується собівартість продукції та збільшується її якість;

- Підвищення якості використовуваної вихідної сировини. Високий рівень сировини одна із основних засобів збільшення обсягів виходу продукції, внаслідок чого відбувається збільшення фондівіддачі;

- Збільшення концентрації основних фондів шляхом комбінування виробництва. Використання даного способу в рамках теми, що розглядається, націлено на зменшення використовуваних підприємством площ, що сприяє зниженню орендної плати. Також результатом комбінування виробництва та зменшення використовуваних площ є зниження бази оподаткування та підвищення виробітку з одиниці площі;

- Раціональні планові роботи основного обладнання. Досягти зниження простоїв об'єктів цих активів у використанні наявного обладнання можливо при систематичному виконанні ремонту, який запланований у поточних операціях і у більш тривалій перспективі (капітальний). Реалізувати вищезазначені дії щодо підвищення ефективності використання основних засобів можна впроваджуючи в фермерському господарстві власну ремонтну майстерню, яка призведе до виконання цих ремонтів у заплановані періоди якісно і з мінімальними витратами;

- Збільшення рівня якості процесу підготовки матеріалів та сировини. Основними результатами цього способу підвищення ефективності використання основних засобів є економія ресурсів та скорочення часу на підготовку основних фондів. Поширеними методами покращення підготовчих заходів є запровадження рекламацій на неякісну сировину та оптимізація транспортувальних процесів;

- Підвищення рівня кваліфікації персоналу, що обслуговує основні засоби. Високий рівень кваліфікації співробітників та наявність професійних знань, навичок та умінь забезпечує збільшення вироблення та сприяє якісній зміні продукції шляхом максимізації виробничих можливостей основних

засобів за рахунок застосування в роботі грамотних підходів до використання основних фондів;

- Збільшення рівня механізації та автоматизації виробничих процесів. Цей спосіб спрямований на скорочення кількості необхідного персоналу, внаслідок чого зменшуються витрати підприємства на персонал, які є одним із основних джерел витратних частин організації. Крім скорочення витрат на виплату заробітних плат, аналізований спосіб забезпечує зниження витрат на внески до різних фондів;

- Використання зарубіжного досвіду управління основними засобами. Основна мета сучасних зарубіжних виробничих розробок полягає у максимізації економії зі збереженням якості продукції. Застосування іноземних розробок на вітчизняних підприємствах сприяє виробленню одноразових витрат та зменшенню витрат у майбутньому.

Крім сказаного вище, використання сучасних зарубіжних методик сприяє досягненню безвідходного виробництва, що дозволяє знизити витрати на виробництво товарів [9].

Основними чинниками вибору конкретного способу підвищення ефективності використання основних засобів є тип та сфера виробництва та поточний стан підприємства.

Також слід зазначити, що підвищення ефективності використання основних засобів необхідно розпочинати з аналізу поточної ефективності їхньої експлуатації. Другим кроком удосконалення процесу використання основних фондів має бути виявлення слабких місць та можливих загроз у діяльності підприємства. Насамперед, поліпшення необхідно спрямовувати на ті основні фонди, які справді потребують модернізації. У цих заходів слід проводити співвідношення витрат на вдосконалення використання основних засобів з передбачуваними доходами після реалізації процесів оптимізації величини і структури основних засобів.

На підставі проаналізованих у роботі способів підвищення ефективності використання основних засобів автором пропонується така методика, основною

метою якої є максимальна наближеність до універсальної:

- Створення на підприємстві відділу, що займається розрахунком показників, що характеризують використання основних засобів;
- Проведення факторного аналізу з метою виявлення факторів, зміна яких спричинить позитивний результат використання основних засобів при найменших витратах фінансових ресурсів;
- сукупне використання екстенсивних та інтенсивних методик, спрямованих на підвищення ефективності використання основних засобів.

Передбачається, що запропонований спосіб використовуватиметься підприємствами, що функціонують у різних сферах діяльності.

Для ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» з метою підвищення ефективності використання основних засобів, особливо їх активної частини було проведено і запропоновано вибір оптимального складу ґрунтообробного агрегату для роботи в цьому підприємстві. З цією метою було проведено інтегрування всіх агрегатів у загальну традиційну технологію ґрунтообробки та вибірки їх характеристик (кількість агрегатів, загальні витрати на паливо), запропоновано їх диференціювати на три категорійні режими: жорсткий (залежно від технологічної операції 2 або 5 змін), норма (4 або 10 змін), м'який (6 або 15 змін).

Визначальними показниками роботи агрегату є норма виробітку та витрата палива, які, у свою чергу, залежать від складності робіт, глибини обробки та складу машини - тип трактора та плуга. Якщо приймати як критерій питому мінімальну витрату палива, це може виявитися не найкращим, оскільки можна отримати малопродуктивний агрегат. Норма виробітку агрегатів впливає на їх кількість при виконанні польових робіт, тому що існують певні нормативні агротехнічні терміни, що залежать від виду технологічної операції та ґрунтово-кліматичних умов. Зрив агротехнічних термінів призводить до зниження врожайності культур. При роботі орних агрегатів відбувається ерозія ґрунту в основному через його ущільнення. Ступінь такого ущільнення залежить від типу трактора та кількості проходів по полю. При пошуку

оптимуму необхідно прагнути до меншої кількості агрегатів, мати мінімальні витрати на паливо та на компенсацію від збитків через зрив агротехнічних термінів та ущільнення ґрунту при роботі агрегатів. Імітаційні моделі є найбільш гнучким методом моделювання систем будь-якої складності, лінійних і нелінійних, зі зворотним зв'язком і мережами управління [12]. Для побудови імітаційних моделей часто використовують стохастичний та автоматний способи математичного опису. По кожному агрегату проводилося моделювання для трьох нормативних значень агростроків 5, 10, 15 днів та окремих агрофонів.

На оранці проведена оцінка заміни ґрунтообробної зброї на одному тракторі, і укладено таке: для Т-150К заміна робочого органу типу ПЛН6-35 не робить істотного впливу на ефективність-на 3% порівняно з ПЛН5-35 та ПН4-40, на 9% порівняно з ПЛН4-35; на тракторах ДТ-75М заміна знарядь ПН6-35 на ПН4-35 призводить до зниження витрат на 16%. Таким чином, вид знарядь впливає на ефективність роботи агрегату, але не всіх типів тракторів. Розрахована ефективність агрегатів при зміні типу трактора при роботі з тим самим ґрунтообробним знаряддям і результати показують низьку залежність від заміни тягового агрегату в межах 10%. Моделювання інших агрофонів (2-староорні землі, стерня зернових-колосових та однорічних трав, 3-поле після коренеклубнеплодів та переорювання) проводилося тільки для окремих представників від кожної групи і показало, що для 1-ї та 2-ї груп на другому агрофоні практично не змінилося значення загальних питомих витрат; на третьому агрофоні – для всіх категорій питомі витрати нижчі. Агрофон більш сильно впливає на групи, у яких як силовий агрегат використовують трактори типу Т-150К, що працюють з відповідними причіпними ґрунтообробними знаряддями. Для 1-ї та 2-ї груп на другому агрофоні практично не змінилося значення загальних питомих витрат; на третьому агрофоні – для всіх категорій питомі витрати нижчі.

Таким чином, можна сказати, що вдосконалення знарядь ґрунтообробки призведе до підвищення як даних агрегатів, так і найбільш ефективних таких як Джон Дір, Нью Холланд та ін. Аналогічно проведено моделювання і для інших

технологічних операцій, пов'язаних з обробіткою ґрунту. Після чого обрано по одному представнику агрегатів із найефективніших груп та по одному з низькоефективних [12].

Наступний етап – вибір даних за основними питомими витратами для представників груп. На цьому принципі складено узагальнюючу табл. 3.2, де наведено підсумовування всіх питомих витрат залежно від групи, режиму роботи та рівня вимог до агростроків. Після інтегрування всіх агрегатів у загальну традиційну технологію ґрунтообробки та вибірки їх характеристик (кількість агрегатів, загальні витрати на паливо), запропоновано їх диференціювати на три категорійні режими: жорсткий (залежно від технологічної операції 2 або 5 змін), норма (4 або 10 змін), м'який (6 або 15 змін). Також залежно від агрофону або типу обладнання, то було сформовано два режими роботи агрегатів: «важкий» при роботі на агрофонах, що вимагають низьку продуктивність з великими витратами палива або відпрацьовувати важкими подвійними боронами та «полегшений» на легких агрофонах та зі звичайними боронами.

Таблиця 3.2

Групи агрегатів залежно від режиму роботи та рівня вимог до агростроків

Найменування характеристик	Рівень вимог до агростроків								
	жорсткий			норма			м'який		
	мін	норма	макс	мін	норма	макс	мін	норма	макс
Важкий режим роботи									
Кількість агрегатів, шт.	9	19	25	11	15	24	17	22	26
Витрати загальні, тис. грн	16,02	16,26	19,81	18,78	19,36	19,69	18,75	19,00	19,69
Витрати на пальне, тис. грн	1,82	2,13	2,45	1,82	2,13	2,45	1,82	2,13	2,45
Полегшений режим роботи									
Кількість агрегатів, шт.	9	19	25	10	15	22	16	19	23
Витрати загальні, тис. грн	15,40	15,64	18,08	18,32	18,51	18,93	18,35	18,51	18,79
Витрати на пальне, тис. грн	1,62	1,81	2,03	1,62	1,81	2,03	1,62	1,81	2,03

Для важкого режиму роботи між високоефективною групою та низькоефективною практично немає різниці в оптимальній кількості агрегатів, незалежно від рівня вимог до агростроків (від «жорсткого» до «м'якого»).

Слід зазначити, що витрати на паливо, у всіх випадках, перебувають на рівні 11-15% від загальних витрат. Порівняно із загальноприйнятою технологією при мінімальній обробці та важкому режимі роботи, загальні витрати для високоефективної групи знизилися на 0,94 тис. грн./га; для полегшеного режиму роботи: для високоефективної групи витрати знизилися на 10%. Витрати на паливо при мінімальній обробці та важкому режимі роботи нижчі на 6%, а для полегшеного режиму менші на 37,2%. Також скоротилася загальна оптимальна кількість працюючих агрегатів в середньому на 10%.

Аналогічним чином можна отримати динамічні моделі і за іншими технологічними процесами одержання рослинницької продукції. Всі розроблені моделі дозволять зробити ще один крок до точного землеробства та скоротити собівартість виробленої продукції.

Також до напрямків підвищення ефективності використання основних засобів належить:

- своєчасне оновлення основних засобів шляхом придбання або будівництва нових об'єктів, реконструкції, модернізації наявних основних засобів (ступінь оновлення має становити не нижче 20%);

- досягнення оптимального співвідношення між власними та позиковими джерелами відтворення основних засобів (приблизно 60 % власних коштів, 40 % позикових);

- забезпечення раціональних пропорцій між основними та оборотними засобами організації (на 100 грн. основних засобів має припадати більше 100 грн. оборотних засобів);

- збільшення в середньому до 50% частки активної частини основних засобів, досягнення оптимального співвідношення між силовими та робочими машинами.

Таким чином, «основні засоби формують основну частину матеріально-

технічної бази будь-якої галузі чи підприємства. На основі підвищення ефективності їх використання збільшується економічний потенціал і виробничі можливості галузі, підвищується технічний рівень виробництва. Вирішення проблеми підвищення ефективності використання основних засобів є одним з основних завдань виробничої діяльності підприємств, від результату якого залежить їх фінансовий стан та конкурентоспроможність» [44].

Для реалізації виявлених напрямів підвищення ефективності використання основних засобів необхідно провести низку заходів.

Насамперед необхідно вдосконалювати якісну структуру основних засобів за термінами служби, ступенем їх зносу, часткою активної частини, сформувати інноваційну структуру основних засобів за параметрами економічності витрати палива, продуктивності, витрат на ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування [32]. Великий ефект може дати регулярна оцінка технічного стану основних засобів, яка дозволить виявити об'єкти, що потребують капітального ремонту, модернізації, реконструкції, а також об'єкти, що підлягають списанню. Цей захід дозволить посилити контроль за збереженням майна підприємств, підвищити оперативність прийняття управлінських рішень щодо проведення відновлювальних робіт, списання повністю зношених, морально застарілих основних засобів [36].

Важливим заходом є переоцінка вартості основних засобів з урахуванням ступеня їх зносу, амортизації, ринкової вартості активів на момент переоцінки. Регулярна переоцінка забезпечить максимально точне формування вартості основних засобів.

Для відновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарським підприємствам слід активніше використовувати фінансовий лізинг, який дозволить, не залучаючи кредитні ресурси, вводити у виробничий процес нові об'єкти основних засобів, підтримувати оптимальне співвідношення між власними та залученими джерелами відтворення. Важливо також здійснювати резервування власних джерел відтворення основних засобів (прибутків,

амортизаційних відрахувань, доходів від ліквідації основних засобів), використання яких сприятиме зниженню вартості придбаних чи модернізованих основних засобів, а отже підвищенню ефективності використання цих активів. Таким чином, виконання перерахованих заходів дозволить підвищити ефективність використання основних засобів та загалом ефективність виробництва.

Таким чином, підвищення ефективності використання основних засобів є одним із основних факторів успішної діяльності підприємств, оскільки основне їх завдання полягає в мінімізації витрат на обслуговування обладнання зі збереженням або збільшенням якості продукції. Також вдосконалення управління основними засобами сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності аграрного підприємства, що дозволяє їм зберігати своє місце на ринку та розширювати сегменти виробництва. Отже, підприємствам необхідно регулярно, постійно реалізовувати заходи, створені задля оптимізації і раціоналізації використання наявних основних засобів, при цьому використовувати різні способи, мають універсальний характер.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного у кваліфікаційній роботі дослідження отримано ряд результатів практичного і теоретичного характеру, зміст яких полягає в наступному:

1. Процес виробництва здійснюється за умови поєднання робочої сили і засобів виробництва, які складаються із засобів праці та предметів праці. Разом у сукупності вони становлять виробничі засоби підприємства, які поділяються на основні та оборотні.

2. Необоротні активи можна класифікувати й за іншими ознаками, які використовуються у фінансовому менеджменті та економічному аналізі для виявлення невикористаних виробничих потужностей підприємства.

3. Аналіз фінансових результатів свідчить про позитивний момент в діяльності ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» що полягає в покращенні його фінансових результатів за період 2023 – 2020 рр. Так, величина чистого прибутку на підприємстві за цей період зросла більше ніж в два рази з 13399 тис. грн до 29786 тис. грн. За наступні два роки ситуація не змінилась – продовжували розвиватись позитивні тенденції, що підтверджує подальший приріст прирості чистого прибутку ще майже ніж в два з половиною рази – до рівня 71058 тис. грн.

4. Необоротні активи, які є предметом дослідження даної кваліфікаційної роботи представлені в балансі підприємства за рядом статей, зокрема: нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи. Розрахунки, здійснені в кваліфікаційній роботі, вказують на позитивну динаміку, як загального зростання обсягів необоротних активів ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» за останні три роки, так і приросту всіх її складових елементів. Оцінюючи наявний склад необоротних активів слід зауважити, що при наявності певної частки незавершених капітальних інвестицій та довгострокових біологічних активів та

суттєвої частки довгострокових фінансових інвестицій домінуючі позиції займають основні засоби.

5. Процес аналізу основних засобів, насамперед, включає оцінку їх наявності, складу та структури. Аналітичні розрахунки в даному напрямку дають підставу говорити про той факт, що за досліджуваний період в ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» залишки основних засобів зростали не рівномірними темпами, що доводить збільшення їх загальної вартості за 2023 – 2020 рр. на 51029 тис. грн, а за наступні два роки вже аж на 76239 тис. грн. Даний позитивний факт, пояснюється досить стабільним розвитком підприємства і, як наслідок, одночасним зростанням за досліджуваний період, в першу чергу, вартості транспортних засобів та інструментів, приладів, інвентарю, а також машин і обладнання та будинків і споруд.

6. Аналітична оцінка показників забезпеченості ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» основними засобами, до яких відносяться, зокрема: фондомісткість, фондоозброєність, фондозабезпеченість та коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства вказує на їх позитивну динаміку за 2023 – 2021 рр.

7. Аналіз рівня ефективності використання основних засобів ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» дає підстави говорити про загальне зростання ефективності використання основних засобів підприємства за динамікою показника фондовіддачі в період 2023 – 2021рр. Зростання цього показника обумовлене випереджаючим темпом приросту вартості виробленої продукції порівняно із збільшення обсягів середньорічної залишкової вартості основних засобів, як в абсолютному, так і відносному виразах. Одночасно суттєве зростання рівня загального та чистого збитку підприємства обумовили загальний приріст рівня прибутковості та рентабельності використання основних засобів підприємства.

8. У процесі формування амортизаційної політики ТОВ «АГРО-СТАНДАРТ» враховуються ряд взаємопов'язаних факторів. Говорячи про визначальний вплив амортизаційної політики на фінансово-господарську

діяльність підприємства, слід зауважити, що вона є важливою складовою облікової політики підприємства. Амортизаційна політика дозволяє альтернативно підійти до визначення розмірів амортизаційних відрахувань, здійснювати управління витратами і фінансовими результатами, накопичувати необхідні фінансові ресурси і раціонально використовувати їх на потреби відтворення необоротних активів.

9. Результати отримані в процесі дослідження, дають підставу висунути ряд пропозицій для підвищення ефективності використання необоротних активів досліджуваного аграрного підприємства, зокрема: 1) покращувати фінансово -економічне становище, що дасть можливість підвищити фінансування процесів оновлення основних засобів; 2) посилити контроль в процесах документального оформлення руху необоротних активів, що сприятиме оптимізації їх стану та структури; 3) систематично проводити інвентаризацію необоротних активів з метою перевірки їх наявності та умов зберігання і використання; 4) здійснювати оновлення основних засобів як з допомогою поточного ремонту і капітального ремонту, так і шляхом заміни старого обладнання на нове, більш прогресивне.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асмолова Г. Механізм регулювання відтворення основних засобів підприємств. *Економіст*. 2023. № 7. С. 24–27.
2. Андрійчук В. Г. Фонди не зношуються, зношуються засоби праці. *Голос України*. 2022. № 6. – С. 3.
3. Бандурка О. М., Коробов М. Я., Орлов П. І., Петрова К. Я. Фінансова діяльність підприємства : підручник. Київ : Либідь, 2002. 384 с.
4. Безкровний О., Лопатка В., Павленко А. Підвищення економічної ефективності використання основних засобів підприємств. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої пам'яті професора, заслуженого працівника вищої освіти Дмитра Мусійовича Фесенка [„Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством”]*, Полтава ПДАУ, 2022. С. 70–73.
5. Безкровний О. В., Шамрай К. Г., Лашко Т. Б. Розвиток амортизаційної політики щодо необоротних активів підприємств. *Papers of participants of the I International Multidisciplinary Scientific and Theoretical Conference [„Formation of innovative potential of world science”]*. May 7, 2021. Tel Aviv, State of Israel: European Scientific Platform. (Vol. 1), May 7, 2021. С. 49–51.
6. Борисюк О. С. Нормативне регулювання оцінки необоротних активів: бухгалтерський та податкові аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 20. С. 66–69.
7. Власова Н. О., Чорна С. О., Зубков С. О. Ефективність політики фінансування необоротних активів підприємств : монографія. Харків : Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2022. 267 с.
8. Великодна А. Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів на підприємстві. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2023. № 4. С. 262–266.

9. Власюк Г. В., Зиміна О. І. Шляхи вдосконалення основних засобів. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2022. № 4. С. 32–36.
10. Городянська Л. В. Відтворення основних засобів на підприємствах України: теорія і практика обліку і аналізу : монографія. К. : КНЕУ, 2022. 224 с.
11. Городянська Л. В. Раціональний вибір підприємством методу амортизації. *Наукові праці Кіровоградського державного технічного університету. Економічні науки*, 2021. Ч. I, Вип. 4. С. 141-147.
12. Довгопола Н. Амортизація: предметна сутність і ступінь впливу на відтворення основних засобів. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2023. № 12. С. 3–13.
13. Зятковський І. В. Фінанси підприємств : навч. посіб. Київ : Кондор, 2003. 364 с.
14. Капустян Ю. В., Сокоренко О. А. Активи, їх види та роль у фінансово-господарській діяльності підприємств. *Збірник доповідей науково-практичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик по напрямках підготовки (спеціальностях) [„Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки студентів обліково-фінансового профілю”]*, випуск 6, 2023 р. Полтава : ПДАА, 2023. С. 56–61.
15. Кононенко О. Основні фонди за новими правилами. *Бухгалтерський тиждень*. 2022. № 37. С. 12–17.
16. Левицька Н. Ефективність використання основних засобів. *Податкове планування*. 2021. № 3. С. 45–54.
17. Лопатка Віталій, Фурса Валерія, Мотя Аліна. Науково-методичні аспекти оцінки та управління процесами формування і використання активів. *Збірник доповідей науково-практичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик по напрямках підготовки (спеціальностях) [„Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки здобувачів вищої освіти факультету обліку та фінансів”]*, випуск 11. Полтава : ПДАА, 2021. С. 119–121.

18. Мазуркевич І. О. Особливості відтворення основних засобів на підприємствах у ринкових умовах. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 4. С. 58–61.
19. Мазуркевич І. О. Оцінка ефективності використання основних засобів на підприємстві. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2023. № 2. С. 91–94.
20. Мних Є. В. Економічний аналіз : підручник. К. : ЦУЛ, 2003. 412 с.
21. Муріна Т. Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів у промисловості. *Економіка АПК*. 2022. № 9. С. 33–38.
22. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 „Основні засоби” затверджене Наказом МФУ № 92 від 27.04 2000 р. зі змінами і доповненням. URL : <https://buhgalter911.com/uk/normativnaya-baza/instr-plan-rah/standart-buhgalterskogo/pologhennya-standart-buhgaltersykogo-1021472.html> (дата звернення 07.02.2024 р.)
23. Огійчук М. І., Коваленко В. В., Кучеренко Л. П. Амортизаційна політика в сільському господарстві. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 49–54.
24. Пашнюк Л. О. Джерела фінансування оновлення основних фондів та напрями їх вдосконалення. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 9. С. 46–50.
25. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : підручник. Тернопіль : „Економічна думка”, 2001. 454 с.
26. Притуляк Н. М. Ефективність використання нематеріальних активів *Фінанси України*. 2020. № 11. С. 41–46.
27. Проданчук М. А. Концепція амортизаційної політики та її вплив на формування основних засобів. *Економіка АПК*. 2023. № 3. С. 29–34.
28. Романенко О. Р. Фінанси : підручник. К. : ЦУЛ, 2003. 312 с.
29. Романенко М. І. Ефективність використання основних виробничих фондів та розробка пропозицій щодо її поліпшення. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2022. № 3. С. 318–321.
30. Риндя А. І. Співвідношення переоцінки основних засобів зі

зменшенням їх корисності. *Податки і бухгалтерський облік*. 2020. № 53. С. 46–51.

31. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. К. : КНЕУ, 2003. 554 с.

32. Семйон В. С. Поняття необоротних активів, їх класифікація та склад. *Вісник Житомирського державного технологічного університету: економічні науки*. 2021. № 3. С. 161–167.

33. Томчук О. Ф. Методика аналізу забезпечення основними засобами селянських (фермерських) господарств. *Економіка АПК*. 2023. № 3. С. 61–66.

34. Тютюнник Ю. М., Тютюнник С. В., Дорогань-Писаренко Л. О. Фінансовий аналіз бізнесу : навч. посіб. Полтава : ПДАА, 2022. 430 с.

35. Устенкова К. О. Відтворення орендованих основних засобів в аграрних підприємствах України. *Економіка АПК*. 2020. № 2. С. 67–71.

36. Фірсова С. М., Гарасюта О. В. Особливості внутрішнього контролю використання необоротних активів підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць*. Львів : РВВ НЛТУ України. 2024. Вип. 16.6. С. 184–187.

37. Фінанси підприємств : підручник / Під ред. А. М. Поддєрьогіна. К. : КНЕУ, 2008. 546 с.

38. Фінанси підприємств : навч. посіб. / За ред. Г. Г. Кірейцева. К. : ЦУЛ, 2007. 268 с.

39. Фінанси сільськогосподарських підприємств / За ред. М. Я. Дем'яненка. К. : ІАЕ, 2006. – 604 с.

40. Хотоплянський О. Л., Знахуренко П. А. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства. *Фінанси України*. 2020. № 1. С. 111–117.

41. Шамрай Катерина, Щелкунова Марина, Лашко Тетяна. Ефективність використання основних засобів підприємств аграрної сфери та сучасні напрями її підвищення. *Матеріали доповідей науково-практичних конференцій здобувачів вищої освіти за результатами проходження виробничих та технологічних практик [„Сучасний стан і перспективи*

вдосконалення практичної підготовки здобувачів вищої освіти факультету обліку та фінансів”]. Полтава : ПДАА, випуск 11, 2021. С. 47–49.

42. Швець В., Борисюк О. Необоротні активи в системі кругообороту капіталу підприємства. *Економіка*. 2023. № 118. С. 53–55.

43. Шиян Д. В., Строченко Н. І. Фінансовий аналіз : навч. посіб. К. : АСК, 2003. 230 с.

44. Чумаченко М. Ще раз про амортизацію як важливе джерело інвестиційної діяльності підприємства. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2022. № 11. С. 3–7.

45. Яшан Ю.В. Напрямки підвищення ефективності відтворення і використання основних засобів. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2012. Вип. 22(2). С. 402–407. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2012_22\(2\)__68](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2012_22(2)__68).

46. Aleskerova Y., Mulyk T., Fedoryshyna L. Improving credit protection analysis methods reports of main agricultural enterprises. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. Vol. 4 № 2. P. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-4-2-1-7>.